



KAKO VPLIVAJO KONFLIKTI MED ZAKONCEMA NA OTROKE

L. C. Gullette, Children in maritally violent families: A look at family dynamics, *Youth & Society*, 19, 1988, 2, 119-133

Različni raziskovalci opisujejo nasilne očete kot impulzivne, odvisne in posesivne. Skoraj vedno so tudi neutemeljeno ljubosumni. Custev ne znajo izraziti drugače kot v obliki jeze, ki je usmerjena proti ženi; ta pa le redko izraža jezo, vsaj ne neposredno možu. Zena je običajno pokorna, podredljiva, ponižna, nevsiljiva, mirna in nesamozavestna. Iz tega da skuša drugim ugoditi, črpa občutek lastne identitete. Nekateri razlagajo tako vedenje s pomočjo pojma naučene nemoči. Če so človekovi poskusi, da bi se sam s svojimi napori rešil iz neznosnega položaja, neuspešni, obupa in se ne skuša več rešiti, četudi bi bila rešitev možna. Nasilno vedenje moškega pa razlagajo prav tako s pomočjo teorije učenja. Moški pride do izkušnje, da se pri njem napetost v stresni situaciji zmanjša, če se znese nad drugimi. Pri otrocih v takih družinah se kažejo različni simptomi: od znamenj agresije do sebe, kot so ekcemi, močnejše in hušanje; šolska neuspešnost, izogibanje šoli, in strah pred šolo; utrujenost in umik, ki pa se lahko nenadoma spremene v agresivna dejanja. Omenjajo psihosomatske bolezni, nespečnost; pri mlajših dečkih neobgljivost, kljubovalnost; pri starejših agresivnost, napade trme, lenobo, pretepe s sorojci in sošolci. Zaradi konfliktov med staršema so ti otroci manj samozavestni, nekateri so depresivni in se jim vsiljujejo misli na umor ali samomor.

V pričujoči raziskavi, ki je kvalitativne narave, so na osnovi intervjujev s starši, otroki in strokovnjaki (na področju Denverja v državi Colorado, ZDA) ugotovili, da so družine, v katerih se pojavlja nasilje, dveh vrst. V prvem tipu družin je nasilje sredstvo za vzpostavitev družinske hierarhije in reda. Skoraj vedno je oče tisti, ki s tem namenom uporablja nasilje. V taki družini se ceni prispevek vsakega družinskega člana; cenjena je predvsem njegova vloga ali funkcija v družini ne pa on sam kot osebnost. Člani močno občutijo pripadnost družini, od vsakega pa se pričakuje, da bo prispeval k dobrobiti celote. Če svoje vloge ne izpolnjuje tako, kot se od njega pričakuje, mu grozi telesna ali psihološka kazen. Preživetje družine je tu

pomembnejše kot otrokove telesne in razvojne potrebe. Tisti, ki izvaja nasilje, krivi za to žrtev, žrtev pa sprejema krivdo. Mož štiti ženo pred pritiski in obremenitvami zunanjega sveta, ona pa ga varuje pred spoznanji, ki bi ogrozila njegovo samospoštovanje. Otroci se čutijo odgovorne; čutijo tudi, da imajo določeno moč in vpliv v družini. V teh družinah je jasna hierarhija: oče ima moč in kontrolo. Oče postavi pravila, mati pa mora poskrbeti, da jih otroci spoštujejo, da ne bi ujezili očeta. Mati ima posredniško vlogo: po eni strani štiti očeta pred otroškim nadlegovanjem, po drugi strani pa štiti otroke pred očetovo jezo, navadno tako, da prikrije grehe otrok. Otroci iz teh družin so na videz urejeni. Nekateri so videti prezreli za svoja leta. V znanih situacijah se izkažejo zmožne. Tudi v šoli so uspešni. Pri vsem tem pa so vendarle zanemarijene njihove razvojne potrebe; starši se ne odzivajo na njihove individualne potrebe; ti otroci imajo slabo razvit občutek lastne identitete, mimo tiste, ki je povezana z izpolnjevanjem družinskih vlog. Ne znajo prenesti neuspeha in imajo težave z vrstniki.

V drugem tipu družin pa nasilje ni sredstvo nadzorovanja, ampak bolj način izražanja jeze in reakcija na obremenitve. Nasilje tu ni sestavni del očetove vloge in ne služi ohranjanju celote in zagotavljanju delovanja družine, ampak je sredstvo v boju vseh proti vsem. Matere tekmujejo z očetmi za položaj poglavarja družine. Člani družine se med seboj ne cenijo, ne po svojem prispevku k družinski skupnosti ne kot osebnosti; tekmujejo, da bi si priborili prednost pred drugimi. V teh družinah ni ustaljene hierarhije, ker se oče in mati borita za oblast. Otroci se čutijo nemočne; ne vedo, kateremu od staršev bi se pridružili; zaveznitva se spreminjajo in otrok je v vsakem primeru kaznovan, naj potegne z enim ali z drugim. Družina ne deluje kot celota in otroci so prepuščeni samim sebi. Imajo več svobode, kot otroci v prvem tipu družin, ker družine manj zahtevajo od njih. Ta drugi tip družin tudi ni tako enoten in se v njem nakazuje več podtipov.

V prvem tipu družin postanejo otroci agresivni, če starševski nadzor popusti. Nasilni postanejo, da bi dosegli svoje cilje. Dokler so vloge jasne in rutinske, se dobro počutijo, ne znajo pa se prilagoditi na spremenjeno družinsko situacijo. Niso dovolj zreli na področju samoobvladovanja, izražanja čustev, uveljavljanja in pri odnosih z vrstniki. Nasilni so v glavnem, ko skušajo vzpostaviti red in hierarhijo. Pri tem posnemajo očete in pogosto usmerijo svojo agresivnost v mater.

V drugem tipu družin pa je nasilje izraz jeze, reakcija na stres ali reakcija na izgubo kontrole. Je bolj odreagirano ali zastraševanje brez kakega določenega cilja. Mla-

dostniki usmerijo svojo agresivnost proti očetu kot izraz nezadovoljstva z očetom ali da bi zaščitili mater pred očetovim nasiljem. Nasilje sprejemajo kot normalen pojav, kot karakterno potezo ali ga celo občudujejo kot večino.

Kakšno vlogo ima v teh družinah otrok, kakšen je odnos med otrokom in starši in kakšen je otrokov občutek lastne moči? Otroci najpogosteje prevzamejo v teh družinah vlogo enega od staršev, ali pa so potisnjeni v vlogo grešnega kozla. Praviloma so odnosi otrok z očetom slabši kot z materjo, čeprav je bilo precej družin, kjer so raziskovalci ocenili, da se zde odnosi med starši in otroci staršem pomembni. Otroci, ki so imeli vlogo enega od staršev, so se počutili močne, ker so vedeli, da lahko vplivajo na dogajanje v družini. Vendar pa so ti otroci v primeru, da jim ni uspelo v družini doseči, kar so si zamislili, doživeli to kot osebni neuspeh. Spet drugi otroci pa so se počutili popolnoma nemočne, da bi karkoli spremenili v svojem okolju.

Različnim tipom družin ustrezajo različne vrste intervencij. Otroci v družinah prvega tipa živijo s strogim očetom in nezahtevno, popustljivo materjo. Če oče zapusti družino, se ti otroci ne znajo obvladati in ne znajo živeti brez nadzora, ki bi bil podoben očetovemu. Mati, ki je prej imela vlogo, komplementarno očetovi, mora sedaj sama disciplinirati otroke, česar pa ni vajena. Otroci je ne ubogajo in se do nje vedejo napadalno. Vendar pa je v teh družinah še vedno močan občutek enotnosti družine. Tem družinam lahko pomagamo, če podpremo materino avtoriteto, hkrati pa učimo otroke samoobvladovanja. Otrokom iz druge vrste družin pa pomagamo, če jih učimo, kako izboljšati odnose z drugimi. Tem otrokom je treba izboljšati občutek lastne vrednosti, izboljšati njihove socialne veščine, jih naučiti, kako se uveljavljati, poleg tega pa jim je treba zmanjšati obremenitve. Vzornik zunaj družine je otroku prav tako lahko v pomoč.